

บทที่ 4

พัฒนาการของการเลียงโซคจากตัวเลขในแง่วัฒนธรรม

"วัฒนธรรม" ตามนิยามของสำนักวัฒนธรรมนิยม (Culturalism) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ประดิษฐ์หรือผลิตขึ้นมา ดังนั้น การเลียงโซคจากตัวเลขในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคม (social practice) ซึ่งก่อตัวและมีพัฒนาการแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมไทยแต่ละยุคสมัย ย่อมอยู่ในขอบเขตของความหมายว่า "วัฒนธรรม" เช่นเดียวกัน

"การเลียงโซคจากตัวเลข" ในฐานะวัฒนธรรมที่โดดเด่นในสังคมไทย ได้มีการปรับตัวปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอยู่เสมอ เริ่มจากเป็นการเลียงโซครูปแบบใหม่ที่รับเอาวิธีการเล่นมาจากสังคมอื่น ผสมผสานกับค่านิยมพื้นฐานของไทย พัฒนาสืบทอดกันมาเรื่อยๆ หลายชั่วอายุคน จนกลายมาเป็น "วัฒนธรรมการเลียงโซคจากตัวเลข" ที่มีรากฐานมั่นคง มีระบบระเบียบของรูปแบบอันเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วสังคมไทย

พัฒนาการของ "วัฒนธรรมการเลียงโซคจากตัวเลข" นี้ มีลักษณะที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเป็นวัฒนธรรมที่มีรูปแบบมาจากภายนอกสังคมไทย มาสู่ระดับการเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folk culture) วัฒนธรรมประชาชน (Pop Culture) และกลายเป็นระดับวัฒนธรรมมวลชน (mass culture) ในที่สุด

สังคมย่อมเป็นกรอบกำหนดวัฒนธรรม ดังนั้น เพื่อความเข้าใจพัฒนาการของวัฒนธรรมนี้ให้มากขึ้น จึงได้แบ่งผลการศึกษานี้ออกเป็นช่วงต่าง ๆ ตามแต่ละยุคสมัย เพื่อศึกษาวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับบริบททางสังคม

ช่วงที่ 1. ส่วยหวย : วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folk Culture)

สังคมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 นั้น เศรษฐกิจระบบเงินตราเริ่มขยายตัวมากขึ้นกว่ายุคที่ผ่านมาเป็นอันมาก ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพาณิชย์ในยุคนั้น ก็คือ ชาวจีน ที่เข้ามาตั้งรกรากในเมืองไทยอย่างมากมาย และเนื่องจากการพัวพันเป็นอุปนิสัยของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา จึงไม่ใช่เป็นสิ่งแปลก เมื่อชาวจีนได้นำเอารูปแบบการพัวพันหลายอย่างเข้ามาเล่นในเมืองไทยหลายต่อหลายประเภท ตั้งแต่ในยุคก่อน ๆ เช่น กำถั่ว กำตัดโป จนมาในยุคนั้นการพัวพันที่เป็นที่แพร่หลายก็คือ ส่วยหวย เริ่มแรกการพัวพันประเภทนี้ ยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ เช่น การใช้อักษรและชื่อภาษาจีนกำกับเอาไว้ เนื่องจากยังเป็นการเล่นที่แพร่หลายอยู่เพียงในหมู่ชุมชนจีนเท่านั้น

วัฒนธรรมย่อมมีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดสู่กันอยู่เสมอ คนไทยซึ่งมีอุปนิสัยชอบพอในเรื่องการพัวพันขั้นต่อเป็นค่านิยมหลัก นอกจากนั้นยังคุ้นเคยกับการเล่นพัวพันทั้งของไทยเองและที่รับมาจากจีนตั้งแต่อดีต ดังที่ปรากฏในตำนานการเลิกอากรบ่อนเบี้ยและหวย กล่าวถึงการพัวพันของไทยที่ต้องเสียอากรบ่อนเบี้ยว่าได้แก่ "ไพ่จีน ไพ่ไทย ไพ่แปดเก้า ไพ่ข้างงา ต่อแต้ม พุ่งเรือ หมากรุก สะแก สะกา ควด วิ่งววดน วิ่งวูระแทะ วิ่งม้าหรือวิ่งควาย แข่งเรือ ชนไก่ ชนนก กัดปลา"¹ เมื่อมีการพัวพันแบบใหม่เข้ามา คนไทยก็คงจะเข้าไปร่วม

¹ ตำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 12 เรื่อง ตำนานการเลิกอากรบ่อนเบี้ยและหวย. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายทองอยู่ พัฒนพงศ์พานิช, 2503.

เล่นด้วย ในขั้นแรกนั้น การเล่นน่าจะเน้นที่ความสนุกสนานเป็นหลัก การเล่นพนัน ในช่วงนี้ จึงเริ่มต้นจากการเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมราษฎร์ (folk culture) ที่จำกัดอยู่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งเท่านั้น

ช่วงที่ 2. การปรับตัวสู่วัฒนธรรมประชาชน (Pop Culture)

การเล่นฮวยห่วยครั้งแรก เป็นการดำเนินงานของเอกชน รัฐไม่มีส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ ต่อมาเมื่อรัชกาลที่ 3 ทรงมีพระราชดำริจัดตั้งอากรหวย และโรงหวยขึ้น การพนันประเภทนี้จึงกลายเป็นกิจการของรัฐ

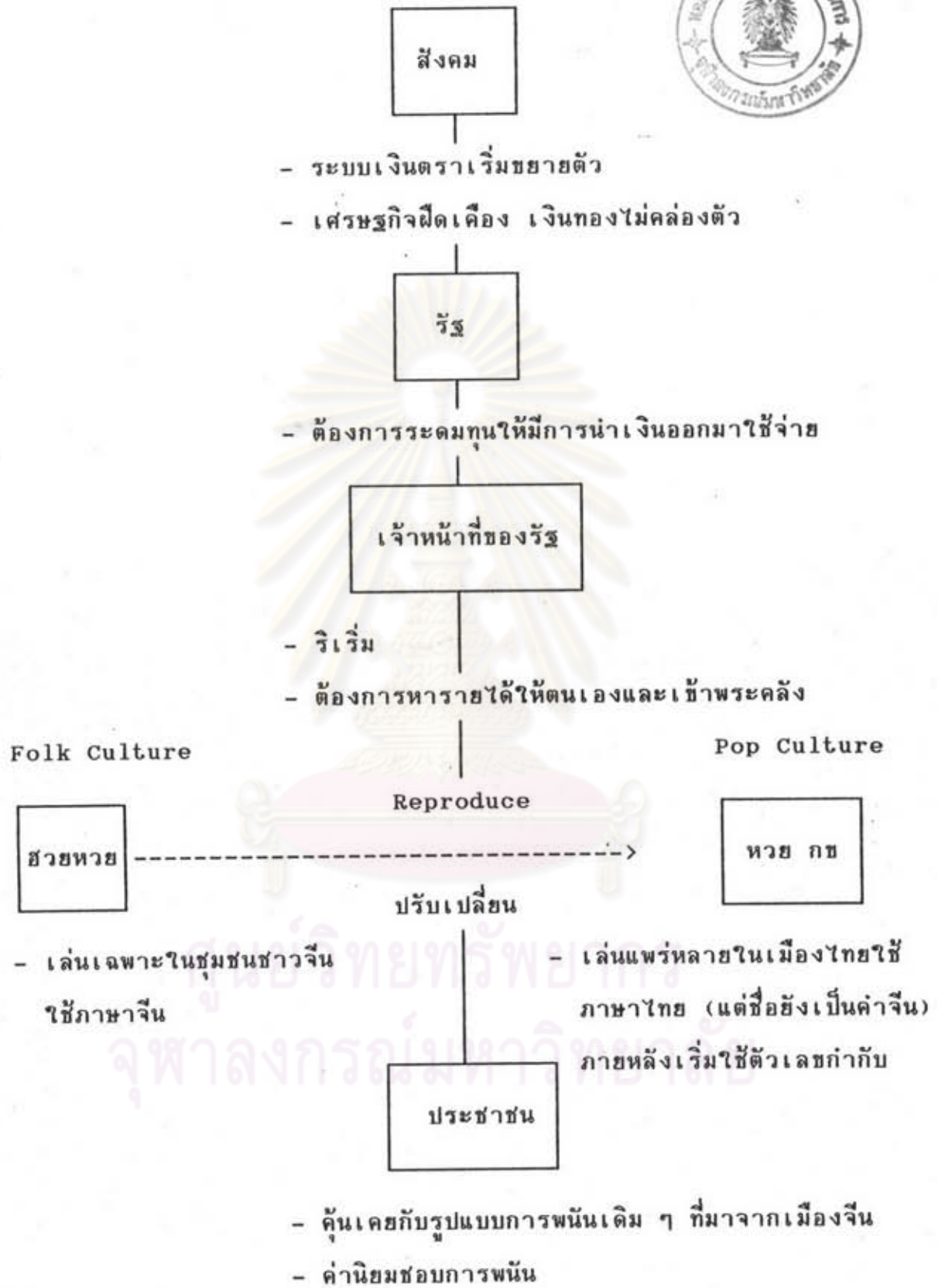
นับจากจุดนี้เองที่การเสี่ยงโชคได้ปรับรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมอีกครั้งหนึ่ง การที่มีการจัดโรงหวยขึ้นอย่างเป็นทางการจะเป็นลักษณะเป็นการดำเนินงานของรัฐซึ่งจำเป็นต้องมีลักษณะของการรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง (centralization) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นที่สุดประการแรกก็คือ ภาษา จะยังคงใช้ภาษาจีนแบบเดิมนั้นย่อมไม่ได้ จำเป็นต้องใช้ภาษาไทยเข้ามากำกับ ดังเป็นที่มาของคำว่า "หวย กข" ซึ่งน่าจะมาจากเหตุผลทั้งด้านอำนาจรัฐและในส่วนผู้เล่น เนื่องจากชื่อภาษาจีนนั้นจดจำยาก ทั้งด้านการออกเสียงและตัวอักษรนอกจากนี้ยังมีการตัดแปลงให้เข้ากับผู้เล่น เนื่องจากคนไทยสมัยก่อนมีความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน นิยมถ้อยคำคล้องจองไพเราะจึงมีการแต่งกลอนต่อสร้อยท้ายตัวหวย เพื่อให้จดจำได้ง่ายขึ้นด้วย ทั้งยังเพิ่มการอ้างถึงชาติกำเนิดเดิมเอาไว้อีกเพื่อเป็นประโยชน์ในการล่อหลอกให้ผู้เล่นใช้ความคิด ความฝันอุปาทาน และจินตนาการออกมาเป็นเค้าเรื่องราวของหวยได้หรือหากมีอาจารย์ใบ้หวยก็สามารถแปลความหมายออกมาได้ง่าย และทำให้ผู้คนจดจำและวาดรูปภาพได้เป็นที่รู้จักกันต่อ ๆ มาภายหลังจึงเพิ่มการใช้ตัวเลขกำกับอีกทีหนึ่ง

วัฒนธรรมการเล่นหวยนี้ ได้แพร่ขยายออกไปเรื่อย ๆ ด้วยความเป็นวัฒนธรรมราษฎร์ อันมีลักษณะไม่ตายตัวเปลี่ยนแปลงได้ง่าย สามารถตอบสนองชีวิตและความต้องการของคนได้มาก เมื่อได้ปรับรูปแบบวิธีการเล่น จนเหมาะสม

กับความนิยมของคนไทยได้แล้ว วัฒนธรรมระดับพื้นบ้าน^๕ ก็ขยายตัวสู่ความเป็น
วัฒนธรรมชาวบ้าน หรือ วัฒนธรรมประชาชน (pop culture) ต่อไป ดัง
แสดงแผนภาพได้ดังนี้^๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2 : การผลิตซ้ำเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคในยุคแรก

หอยกช. อยู่ในฐานะวัฒนธรรมประชาชน ที่ได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากรัฐ แม้ว่าการตั้งโรงหอยจะอยู่ในเขตพระนครเป็นหลัก แต่ก็มีสาขาตัวแทนของขุนบาล และขุนบาลเถื่อนอยู่ทั่วประเทศ โดยใช้วิธีการเล่นแบบเดียวกัน ดังนั้นจึงเป็นวัฒนธรรมของคนหมู่มากและเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย

ลักษณะการดำเนินการของหอยกช. แม้ว่าจะเกิดจากรัฐ แต่ก็ดำเนินการโดยเอกชน มีหน้าซ้ำยังมีต้นกำเนิดที่พัฒนามาจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนั้นจึงยังคงมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง

ลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมชาวบ้านอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ผู้เล่นมีสิทธิ์ที่จะเลือกเล่นหอยตัวใดตัวหนึ่ง เลือกกลวิธีการแทง เช่น แทงหู้ แทงหึ่ง และเลือกที่จะลงเงินแทงได้ตามความประสงค์ของตน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เล่นหอยกช. ในระดับวัฒนธรรมชาวบ้านมีลักษณะเชิงรุก (active) ในการมีส่วนร่วมในการเสี่ยงโชคนี้

ถึงแม้ว่า จะมีการยกเลิกอาการหอย กช. และประกาศห้ามเล่นในปี พ.ศ. 2459 แล้วก็ตามความที่เป็นวัฒนธรรมชาวบ้านยอดนิยม จึงทำให้ยังคงมีขุนบาลเถื่อนอยู่ทั่วไปทั้งในพระนครและต่างจังหวัด การเล่นหอย กช. ยังคงมีอยู่ต่อไปตามรูปแบบ กลวิธีดั้งเดิม แต่อยู่ในฐานะการพนันที่ผิดกฎหมายหลุดออกจากการควบคุมของรัฐ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมนี้ยังคงมีอยู่สืบมาจนได้ปรับเปลี่ยนอีกครั้งในเวลาที่เหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ช่วงที่ 3. การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในฐานะวัฒนธรรมประชาชนและวัฒนธรรมมวลชน

3.1) สลากกินแบ่งรัฐบาลในฐานะวัฒนธรรมมวลชน (mass culture)

สังคมไทยได้รับรูปแบบใหม่ของการเสี่ยงโชคอีกครั้งในปี พ.ศ. 2417 ซึ่งคราวนี้เป็นการเสี่ยงโชคกับ "ตัวเลข" โดยตรง (หวย กข. จะเน้นที่ตัวอักษรมากกว่า แม้ว่าภายหลังจะมีการเปลี่ยนมาใช้ตัวเลขกำกับด้วยก็ตาม) 1 ปี ภายหลังการเลิกหวย กข. อย่างเป็นทางการ การออก "ล็อตเตอรี่" ซึ่งใช้ในความหมายว่า "การเสี่ยงโชค"² ก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ในช่วงแรกเป็นการออกล็อตเตอรี่เพื่อบำรุงสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ล็อตเตอรี่อยู่ในฐานะวัฒนธรรมรูปแบบใหม่จากต่างแดนที่รัฐแนะนำให้ประชาชนรู้จักแต่ในขณะเดียวกัน หวย กข. ซึ่งพันสภาพการดำเนินการของรัฐก็ยังคงมีอยู่ในรูปของหวย กข. เกือบ มีเอกชนเป็นผู้ดำเนินการอย่างเต็มตัว

เมื่อพิจารณาในแง่นี้ อาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า หวย กข. เดิมเป็นสิ่งถูกกฎหมายติดต่อกันมานานถึง 81 ปี เป็นวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคที่ทุกคนคุ้นเคย เมื่อมีการประกาศยกเลิกให้เป็นสิ่งผิดกฎหมายในภายหลัง อาจจะมีผลเพียงในแง่กฎหมายเท่านั้น แต่ในด้านความรู้สึกของคนเล่นแล้ว คงไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก เพียงแต่อาจจะเล่นอย่างเปิดเผยดังเดิมไม่ได้เท่านั้น การที่รัฐนำวิถีการเสี่ยงโชคแบบใหม่เข้ามา ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของนักเสี่ยงโชคทั้งหลาย แต่มิใช่เป็นหนทางเลือกเดียว ลักษณะดังกล่าวนี้ อาจจะสืบเนื่องมาสู่ความรู้สึกในการเล่นหวยใต้ดินในปัจจุบันด้วย

² สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, สมุดภาพประวัติสลากกินแบ่งรัฐบาล (พ.ศ. 2482-2532) โรงพิมพ์สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, 2532 หน้า 11.

การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปแบบของสลากกินแบ่งรัฐบาลนั้น ได้พัฒนาความนิยมในการเล่นมาเรื่อย ๆ จากพื้นฐานเดิมที่เล่นอยู่ในวงแคบเฉพาะกลุ่มชนชั้นสูง คือเป็นงานในราชสำนัก แม้แต่ในการออกสลากยุคแรก ๆ "ก็มุ่งหวังให้ผู้ที่มียาขี้พอสสมควรได้มีโอกาสรื้อสลากกินแบ่งฯ ได้ ไม่ได้มุ่งหวังให้คนที่มียาขี้พอสน้อยเกินไปได้เสี่ยงโชค"³ และได้ค่อย ๆ ปรับตัวจนกลายเป็นวัฒนธรรมมวลชน (mass culture) อย่างชัดเจนในปัจจุบัน

ลักษณะของวัฒนธรรมมวลชนที่พอเห็นได้จากวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปแบบของสลากกินแบ่งรัฐบาล มีดังนี้

1. ลักษณะการผลิต

สลากกินแบ่งรัฐบาลอยู่ในฐานะสินค้าของรัฐ ที่มีการผลิตคราวละมาก ๆ ในเวลาเดียวกัน (mass product) เป็นการผลิตเพื่อแสวงหากำไรให้รัฐโดยตรง นับจากการออกจำหน่ายรางวัล "ล็อตเตอรี่" อย่างเป็นทางการลักษณะของไทยอย่างเต็มรูปแบบ (คือมีกำหนดเวลาออกเป็นประจำ) ในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ ล็อตเตอรี่เสือป่าล้านบาท พิมพ์จำหน่ายจำนวน 1 ล้านฉบับ มีกำหนดออกปีละครั้ง ต่อมาเปลี่ยนเป็น 3 เดือนครั้ง จากนั้น สลากกินแบ่ง⁴ ก็เป็นที่นิยมอย่างสืบเนื่อง มีการออกรางวัลถี่ขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปี พ.ศ. 2500 มีการพิมพ์จำหน่ายสลากกินแบ่งฯ งวดละ 1 ล้านฉบับ และเพิ่มกำหนดการออกสลาก

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

⁴ การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในยุคแรก ๆ ใช้คำว่า "ล็อตเตอรี่" ในความหมายว่า "การเสี่ยงโชค" และพบการใช้คำว่า "สลากกินแบ่ง" เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2475.

เป็นเดือนละ 7 งวด⁵ จนมาถึงปัจจุบันมีการพิมพ์จำหน่ายออกวางวัลเดือนละ 2 งวด คือวันที่ 1 และวันที่ 16 ของทุกเดือน (กำหนดเวลานี้เริ่มต้นเป็นครั้งแรก เมืองวัดประจักษ์วันที่ 16 ตุลาคม 2519)⁶ ในแต่ละปีสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล สามารถจัดเก็บรายได้เข้ารัฐปีละหลายพันล้านบาท

2. การตอบสนองต่อวัฒนธรรมบริโภคนิยม (Consumerism)

การตั้งเงินรางวัลไว้สูงถึง 24 ล้านบาทในแต่ละงวด โดยเฉพาะรางวัลที่ 1 มีจำนวนเงินสูงถึง 3 ล้านบาท ซึ่งทำให้ผู้ซื้อเปลี่ยนฐานะได้ในพริบตา เป็นกลวิธีการนำเงินรางวัลสูง ๆ มาล่อใจผู้ซื้อ

แท้จริงแล้วความคิดในการตั้งเงินรางวัลสูง ๆ นั้น มีมาตั้งแต่การออกล็อตเตอรี่ครั้งแรกในเมืองไทยแล้วโดย นายเฮนรี อาลบาสเตอร์ (ต้นตระกูลเสวตศิลา) ให้เหตุผลว่า "ในการที่คิดนั้น เพราะเป็นการเปิดทางให้คนที่จนจริง ๆ จะได้รวยสำคัญ, ถ้าจะแบ่งมากให้คล้าย ๆ คนได้คนละซึ่งสองซึ่งนั้น, ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่เป็นที่เสี่ยงบุญเสี่ยงกรรม, เเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย"⁷

⁵ สลากกินแบ่งรัฐบาล , สำนักงาน , 50 ปี สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 53.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58

⁷ สลากกินแบ่งรัฐบาล , สำนักงาน , 50 ปี สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 67-68.

ฉะนั้น การที่ตั้งเงินรางวัลไว้สูงมาก ก็เพื่อต้องการให้ผู้ถูกรางวัลได้เปลี่ยนฐานะจากยากจนเป็นร่ำรวย และมีผู้คนจำนวนมากที่ซื้อสลากกินแบ่งฯ และตั้งความหวังไว้ที่รางวัลใหญ่ ที่จะมาเปลี่ยนชีวิตตนเองให้ดีขึ้น เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมบริโภคนิยมปัจจุบัน

3. การขาดลักษณะความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของกลุ่มสังคม (Social bond)

การออกรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นสิทธิ์ขาดของรัฐโดยตรงแต่เพียงผู้เดียวมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก การที่รัฐอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าประชาชนในสังคม และมีลักษณะที่เข้าถึงยาก ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้เล่นไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับรัฐหรือหน่วยงานที่ออกรางวัลได้อย่างใกล้ชิด

นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเสี่ยงโชคคือ การซื้อขายสลากโดยปกติแล้วสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจะจำหน่ายสลากกินแบ่งฯ ผ่านบุคคลและองค์กรต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนจำหน่ายสลากฯ ที่ได้ทำสัญญากับสำนักงานไว้ สภาสังคมสงเคราะห์ซึ่งนำไปจัดสรรให้ผู้พิการและผู้มีรายได้น้อย อีกส่วนจะจำหน่ายให้กับองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ซึ่งจะจัดสรรให้กับสมาชิกที่วราชอาณาจักรหลังจากสำนักงานสลากฯจำหน่ายโดยตรงให้กับตัวแทนและองค์กรเหล่านั้นแล้ว ก็จะมีผู้ค้ามารับจากตัวแทนเหล่านั้นไปจำหน่ายอีกหลายช่วง อย่างที่เรียกกันว่า ยี่ปี่ว ซาปี่ว จนสุดท้ายจึงจะถึงมือผู้ซื้อตามแผงขายปลีกทั่วไป

ลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์และการรวมตัวในขั้นแรกคือการซื้อขายนี้เป็นไปตามระบบที่วางไว้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงของรัฐนี้ ต่างมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล (isolated individual) ผู้แทนขายมารับสลากฯที่สำนักงานแล้วนำไปจำหน่ายให้พ่อค้าแม่ค้ารายอื่น ๆ ที่รออยู่ ทุกคนต่างก็แตกออกเป็นหน่วยย่อย (atomized) ที่มารวมตัวกันชั่วคราวชั่วคราว ไม่มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ทุกคนมี

ปฏิสัมพันธ์กันเนื่องมาจากเหตุผลในเชิงธุรกิจและการแสวงหาผลประโยชน์จากกันและกัน เป็นความสัมพันธ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของผู้ผลิตและผู้จำหน่าย ยังมีความห่างเหินเป็นปัจเจกบุคคล เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกที่ผู้ซื้อจะยังมีความสัมพันธ์ที่ห่างไกลออกไปด้วย จนเรียกได้ว่า ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายเลย ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของวัฒนธรรมมวลชน

นอกจากนั้นแล้ว เมื่อผู้ซื้อถูกรางวัล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับสำนักงานสลากฯ อย่างแน่นอน ก็ปรากฏว่า ผู้ที่ถูกรางวัลจำนวนมาก นิยมไปขึ้นรางวัลจากผู้แทนจำหน่ายสลากกินแบ่งฯ ที่ติดป้ายไว้ว่า "รับซื้อรางวัล" หรือ "รับซื้อรางวัลเลขท้าย" โดยยอมเสียค่าใช้จ่ายที่หักจากเงินรางวัลร้อยละ 2 เพื่อแลกกับความสะดวกสบายหลายประการ เช่น ขึ้นเงินได้จากแผงทั่วไป ไม่ต้องเดินทางมาถึงสำนักงานสลากฯ ไม่ต้องผ่านระบบการตรวจสอบตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้ยุ่งยากเสียเวลา ด้วยเหตุนี้ โอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อก็ยิ่งหมดลง ส่วนผู้ซื้อกับผู้เป็นตัวแทนจำหน่ายเองก็ไม่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเช่นกัน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง ทำให้วงจรความสัมพันธ์ของผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลนั้น มีลักษณะความเป็นปัจเจกบุคคล มีความสัมพันธ์แบบผิวเผินไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุผลทางด้านผลประโยชน์เป็นสำคัญ

4. ลักษณะการพึ่งพองค์กร (organization) เป็นหลัก

เมื่อครั้งที่วัฒนธรรมการเสี่ยงโชค อยู่ในรูปของฮวย หวย หรือ หวย กข. นั้น แม้จะมีการจัดระบบระเบียบการเล่นที่ชัดเจน และพัฒนาจนตั้งเป็นโรงหวยในสมัยต่อมาก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้ง "องค์การ" ขึ้นมาแต่อย่างใด

สำนักงานสลากฯ ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2482 ทำหน้าที่เทียบเคียงได้กับ "ขุนบาล" ของการเล่นหวย กข. ต่างกันอย่างชัดเจนตรงที่ "ขุนบาล" เป็นตัวแสดงให้เห็นถึงระบบวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม คือ การให้ความ

สำคัญกับบุคคลโดยเฉพาะผู้อาวุโส เช่น บุคคลสำคัญในชุมชน (Community) มักจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ เป็นต้น ในขณะที่ "สำนักงานสลากฯ" เป็นตัวแทนของระบบสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับองค์กรเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีนี้ เป็นองค์กรที่ได้รับอำนาจจากรัฐ ในการที่จะผลิต จำหน่าย และรวบรวมรายได้ เพื่อส่งมอบแก่รัฐต่อไป

5. ลักษณะการพึ่งพาเทคโนโลยีอย่างสูง

การที่สินค้าในระบบของสังคมมวลชนจำเป็นต้องผลิตสินค้าประเภทเดียวกันในปริมาณมาก ๆ ในเวลาเดียวกัน ดังนั้น เทคโนโลยี เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ จึงได้เข้ามามีบทบาทอย่างสูง

การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปของสลากกินแบ่งรัฐบาล มีลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจน แต่เดิมนั้น การเล่นฮวยหวย หรือ หวย กข. ให้ความสำคัญกับวิธีการเล่นเป็นหลักทุกขั้นตอนเป็นการใช้แรงงานคนทั้งสิ้น นับตั้งแต่การวาดรูปตัวหวย การออกรางวัล การรับรางวัล ฯลฯ สลากกินแบ่งรัฐบาลหรือล็อตเตอรี่จะต้องใช้เครื่องพิมพ์ที่ทันสมัย มีโรงพิมพ์ตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อสามารถพิมพ์ได้คราวละมาก ๆ พัฒนาจากยุคแรกที่ใช้ระบบบล็อกสังกะสี (Zinc block) จากปี 2495-2510 มาเป็นระบบออฟเซ็ท (off-set) เพื่อความคมชัดสวยงาม ต่อมาในปี 2521 เปลี่ยนเป็นระบบดราย-ออฟเซ็ท จนปัจจุบัน

ขั้นตอนในการออกรางวัลสลากก็ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเช่นเดียวกันต่างจากเดิมในยุคหวย กข. ที่ใช้วิธีการจับรางวัลขึ้นมาเท่านั้น เมื่อจำนวนเงินและจำนวนสลากมากขึ้น ๆ การออกรางวัลขึ้นมาจากภาชนะ จากนั้นได้พัฒนาเป็นการใช้เครื่องมือในการออกสลากตั้งแต่ปี 2476 เป็นวงล้อที่ใช้กำลังคนหมุนและพัฒนาเป็นวงล้อหมุนด้วยไฟฟ้าแบบอัตโนมัติ ใช้วิธีนี้มาจน 14 ต.ค. 16 เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้สำนักงานและเครื่องมือเสียหาย จึงใช้วงล้อพลาสติกมีแกนทำด้วยโลหะแทน ต่อมาเมื่อมีผู้สงสัยว่าจะมีการ "ลื้อค" เลขกันขึ้น จนเป็นข่าวครึกโครมตามหน้าหนังสือพิมพ์ ทางสำนักงานสลากฯจึงเปลี่ยนมาเป็นการเสี่ยงตักลูกบอล

หมายเลขที่ทำด้วยพลาสติกไม่มีสีโลหะนำไฟฟ้าใด ๆ ทั้งสิ้น

นอกจากนั้น การออกรางวัลยังต้องมีการถ่ายทอดทางวิทยุเพื่อให้ผู้คนทราบโดยทั่วถึง โรงพิมพ์ต่าง ๆ ต้องเร่งพิมพ์ใบตรวจผลรางวัลสลากฯออกมาให้ทันความต้องการ และแม้กระทั่งการนำสลากฯที่ถูกรางวัลไปยื่นรับเงิน ก็จะต้องตรวจสอบทะเบียนรางวัลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ และตรวจพิสูจน์ใบสลากอีกด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปของสลากฯนี้ จะต้องมีการพึ่งพาเทคโนโลยีตลอดทั้งระบบตั้งแต่การผลิตจนถึงการรับรางวัล

6. ลักษณะการตั้งรับ (Passive) ของผู้เล่น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมการเสี่ยงโชคในรูปแบบเดิมคือ หวยกษ. นั้น ผู้เล่นมีสิทธิ์กำหนดเลือกเล่นตามวิธีและกำลังเงินที่ตนพอใจ นั่นคือ การมีลักษณะในเชิงรุก (active) เมื่อการเสี่ยงโชคจากตัวเลขกลายเป็นระดับวัฒนธรรมมวลชน ผู้เล่นได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะของการตั้งรับ (passive) กล่าวคือ

องค์กรของรัฐซึ่งอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าคนในสังคมจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบอย่างตายตัวในการเล่น ส่วนอุปกรณ์ (instrument) ในการเล่นแต่ละครั้งก็คือ สลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นสินค้าซึ่งรัฐเป็นผู้มีสิทธิ์ผลิตแต่เพียงผู้เดียว รูปแบบในการเล่นก็มีเพียงแบบเดียวคือ การซื้อสลากที่มีเลข 6 หลัก (จากเดิมเคยเป็น 7 หลัก รัฐเห็นว่า ถูกรางวัลยากจึงเรียกร้องให้คนซื้อสนใจมากขึ้นโดยการลดเลขหลักลงเสีย)

นอกจากนี้ รัฐยังเป็นผู้กำหนดวัน เวลา สถานที่และวิธีการออกสลาก รวมทั้งกำหนดราคาขาย และเงินรางวัลไว้อย่างตายตัว ดังนั้น ถึงแม้ว่าผู้ซื้อจะซื้อสลากฯเกินราคาไปเท่าไรก็ตาม เงินรางวัลก็ยังคงเดิม มีหน้าซ้ำยังมีสิทธิ์ถูกลดเงินรางวัล กรณีสลากฯจำหน่ายไม่หมด และต้องถูกหักภาษีเข้ารัฐอีกด้วย

รัฐ เป็นผู้พิมพ์จำหน่ายสลากฯในจำนวนที่กำหนด หากจำหน่ายหมดแล้วถึงผู้ซื้อจะมีเงินก็ไม่สามารถซื้อได้ นอกจากนี้ตัวเลข 6 หลัก ก็เรียงไว้ใน

สลากๆ อย่างสำเร็จรูป และกระจายออกจำหน่ายทั่วประเทศ ดังนั้น ผู้ซื้อจึงหา เลขที่ตรงกับความต้องการได้ยากโดยเฉพาะการหาเลขให้ตรงกับใจทั้ง 6 หลัก ที่ง่ายขึ้นมาบ้างก็คือการหาเลขท้าย 2-3 แต่หากงวดใดมีเลขที่เกิดเป็นที่นิยมขึ้นมา สลากๆ เลขนั้นก็หมดไปอย่างรวดเร็ว กลายเป็นเลขหายาก และผู้ค้าบางราย ฉวยโอกาสขึ้นราคาสลากที่มีเลขท้ายดังกล่าวก็มี

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปของสลาก กินแบ่งรัฐบาลนี้ ผู้ซื้อที่มีลักษณะตั้งรับ (Passive) อย่างชัดเจน เนื่องจากไม่มี โอกาสกำหนดสิ่งใดทั้งสิ้น โอกาสเท่าที่มีอยู่ก็คือ โอกาสในการเลือกจะซื้อหรือไม่ ซื้อเท่านั้น

7. การแพร่ขยายโดยสื่อมวลชน

ในยุคก่อนนั้น การติดต่อบอกข่าวคราวเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคจาก ตัวเลขทั้งหลายล้วนแต่อาศัยการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal - Communication) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวการได้เลขเด็ด, การหายใจ, ใ้หวย โดยขุนบาล หรือแม้แต่การประกาศผลรางวัลก็ใช้คนวิ่งตะโกนไปตามถนน แต่ ในปัจจุบัน ในสังคมสมัยใหม่ที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมมวลชน สื่อกลาง ที่ทำหน้าที่ประสานสังคมก็คือ สื่อมวลชน

วัฒนธรรมการเสี่ยงโชคจากตัวเลข ก็ได้เปลี่ยนไปตามสภาพสังคมเช่น เดียวกัน โดยได้อาศัยพึ่งพาสื่อมวลชนหลายแขนง นับตั้งแต่ สื่อวิทยุ ทำหน้าที่ รายงานผลการออกรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอ สื่อสิ่งพิมพ์มีทั้ง หนังสือพิมพ์คอยติดตามรายงานข่าวคราวการออกรางวัลของสำนักงานสลาก เช่น ข่าวการ "ลือ" เลขที่ศรีนครในอดีตก่อนสิบปีก่อนในพ.ศ. 2529 ข่าวการ เปลี่ยนแปลงการออกรางวัลจากเลข 7 ตัวเป็น 6 ตัว เมื่อต้นปี 2538 นอก จากนี้หนังสือพิมพ์ยังมีหน้าที่รายงานผลสลากกินแบ่งฯทุกงวด ทั้งเพื่อความสะดวก ของลูกค้าและเพิ่มยอดขายของตนเอง หนังสือพิมพ์บางฉบับมีบริการส่งโทรสาร รายงานผลสลากให้กับลูกค้าอย่างทันอกทันใจ รวมทั้งการสรรหาข่าวแปลกประหลาด มีช่องทางที่พอจะขึ้นการเสี่ยงโชคได้

นอกจากนี้ยังมีสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะด้านประเภทนิตยสาร หนังสือเล่มและ
 ของเล่นที่ขึ้นากการเสี่ยงโชคจากตัวเลขโดยตรงอีกมากมาย ดังที่ได้เสนอผลการ
 วิเคราะห์เนื้อหาและบทบาทของสื่อประเภทนี้ไปแล้วในบทที่ผ่านมา

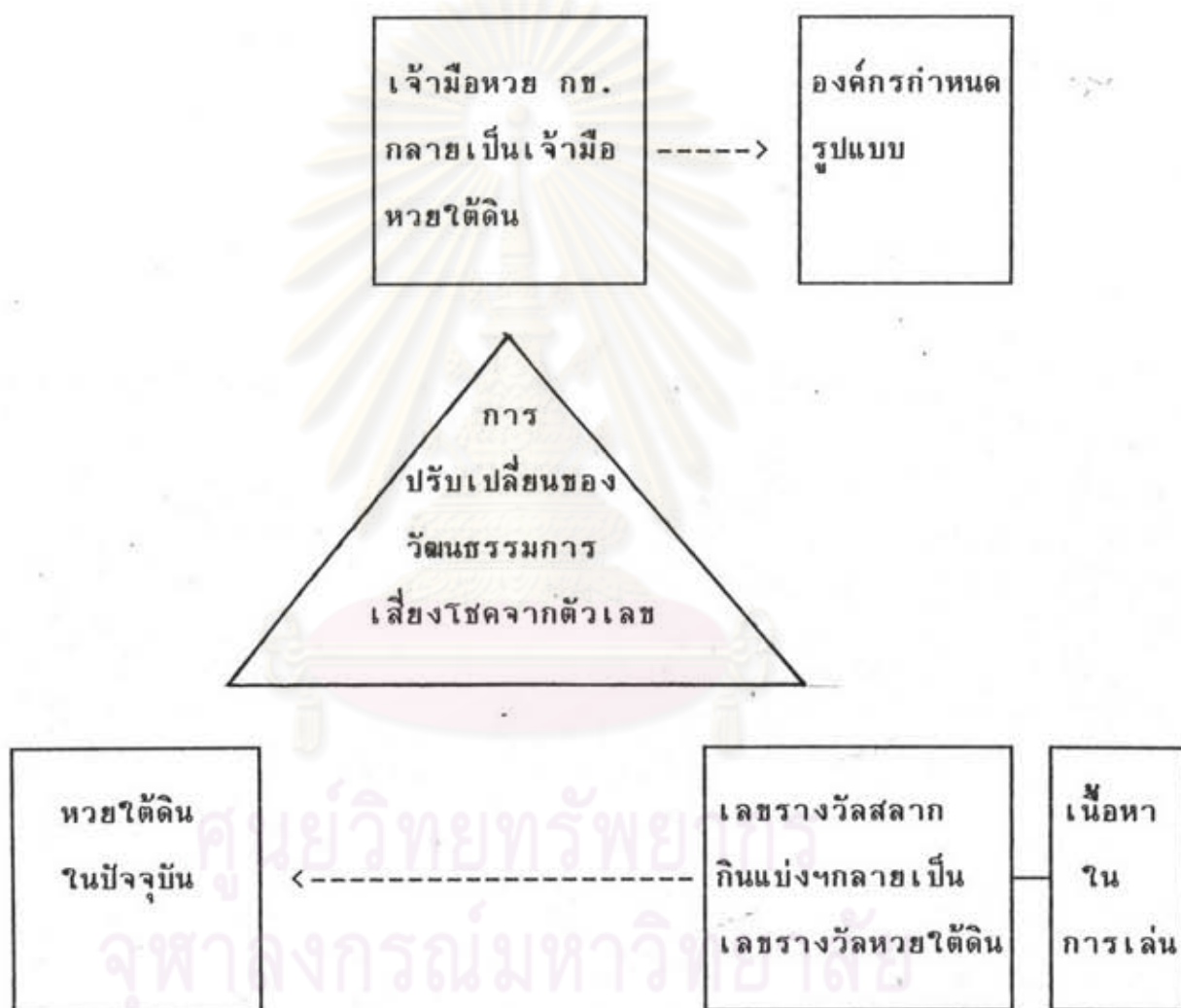
3.2) หวยใต้ดิน : วัฒนธรรมประชาชนในรูปแบบใหม่

ในขณะที่การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปของสลากกินแบ่งรัฐบาล มี
 ลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชนอย่างชัดเจน แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องพิจารณาก็คือ ลักษณะ
 ของสังคมไทยยังมิได้เข้าสู่การเป็นสังคมมวลชนอย่างเต็มรูปแบบเพียงแต่กำลังอยู่
 บางลักษณะเท่านั้น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง จึงไม่น่าประหลาดใจที่จะมีวัฒนธรรม
 การเสี่ยงโชคอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งยังคงมีลักษณะของความเป็นวัฒนธรรมประชาชน
 เช่นเดียวกับที่เคยเป็นมาในอดีต

"หวย" หรือที่หลายคนคุ้นเคยกับการเรียกว่า "หวยใต้ดิน" หรือ
 "หวยเถื่อน" เป็นคำที่คนในสังคมไทยรู้จักกันดีตั้งแต่คนระดับสูงไปจนระดับล่างของ
 สังคม ใช้เรียกกันมาตั้งแต่ยุคช่วยหวย จนหวย กข. และแม้ว่าการออกหวยในอดีต
 จะออกโดยตัวพฤษณะส่วนหวยในปัจจุบันออกเป็นตัวเลขก็ตาม แต่ก็เป็นการพนันที่มี
 ลักษณะคล้ายคลึงกันจนสามารถรับคำมาใช้แทนกันได้อย่างสนิทใจ การเปลี่ยนแปลง
 ความหมายของคำว่า "หวย" นี้ จึงเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย
 ตามสภาพสิ่งของ (referential meaning) เท่านั้น ส่วนความหมายตามความคิด
 ของความเข้าใจ (conceptual meaning) ยังคงเดิม คือ เป็นการพนันเสี่ยง
 โชคอย่างหนึ่ง^๑

¹ นฤมล เจริญมา, "ภาษาหวย", ภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ 3
 (มกราคม - มิถุนายน, 2526), 31-34.

หอยใต้ดิน เป็นการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ครั้งใหม่ที่ชัดเจนที่สุดอีก ครั้งหนึ่งของการเสี่ยงโชคจากตัวเลขในสังคมไทยและทำให้วัฒนธรรมนี้ยั่งยืนมาจน ปัจจุบัน และจะสืบเนื่องไปในอนาคตอย่างมั่นคง ดังแสดงแผนภาพการผลิตซ้ำเพื่อ สืบทอดวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคจากตัวเลขในสังคมไทยได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 : การผลิตซ้ำเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคในยุคที่ 2

ห่วยใต้ดิน เป็นการรุกรูปแบบการดำเนินงานและองค์กรผู้ผลิตมาจาก ห่วย กช. ในยุคก่อน เช่น ระบบการเก็บและการเดินโพยโดยอาศัยคนร่วม ชุมชน พื้นฐานการจัดการระบบโดยเอกชน การให้เงินรางวัลสูงตามสัดส่วน เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกันก็มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย เมื่อมีการเล็งโชค จากตัวเลขในรูปแบบใหม่ คือ สลากกินแบ่งรัฐบาลหรือลอตเตอรี่ เจ้ามือห่วยจึง เปลี่ยนแปลงจากการออกรางวัลด้วยตนเอง มาเป็นการพึ่งพาการออกรางวัล สลากกินแบ่งฯ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความเชื่อถือ ในผลรางวัลที่เป็นมาตรฐาน และ เข้าไปอิงกับความเบี่ยงองค์กรมากขึ้นเจ้ามือห่วยอยู่ในฐานะเลื่อนอนกิน ไม่ต้องสิ้น เปลืองค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นในการออกรางวัลเพียงแต่ทำหน้าที่รับและจ่ายเงินให้ กับลูกค้าเท่านั้น และการเข้าไปอิงกับองค์กรของรัฐนี้ ยิ่งทำให้สถานะของห่วยใต้ดิน มั่นคงยิ่งขึ้น คนไทยไม่ต้องกลัวว่าจะหาห่วยใต้ดินเล่นไม่ได้ ตราบใดที่ยังคงมีการ ออกลอตเตอรี่กินแบ่งรัฐบาลอยู่

การที่ห่วยใต้ดินมีลักษณะสัมพันธ์กับสลากกินแบ่งรัฐบาลอย่างแยกไม่ออก ทำให้ห่วยใต้ดินมีลักษณะการผสมผสานบางประการของวัฒนธรรมมวลชน เช่น การขึ้นนำโดยผ่านสื่อมวลชน การส่งเสริมวัฒนธรรมบริโภคนิยม แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะโดยทั่วไปของห่วยใต้ดิน ยังคงเป็นวัฒนธรรมประชาชน (Pop culture) อยู่เป็นส่วนใหญ่ โดยมีลักษณะที่เห็นชัดเจน ดังนี้

1. การมีลักษณะความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นภายในกลุ่มสังคม (Social bond) อย่างชัดเจน

นอกจากจะสืบเนื่องมาจากระบบของห่วย กช. ซึ่งมีลักษณะร่วมชุมชนกัน แล้วเหตุผลที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ เพราะการเล่นห่วยใต้ดินนี้เป็นการพนัน ที่ผิดกฎหมาย ผู้ที่เล่นจึงต้องมีความไว้วางใจกันในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจจะมาจากการสนิทสนมคุ้นเคยกันภายในชุมชน สถานที่ทำงาน ฯลฯ ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นนอน ปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่มนี้ก็นับตั้งแต่ระดับผู้เล่นกับผู้เล่นด้วยกันเอง

การสื่อสารที่เกิดขึ้นก็คือ การพูดคุยกันเรื่อง "เลขเด็ด" ที่แต่ละคนได้มา จากการพูดคุยกับกลุ่มผู้เล่นนี้พบว่า มีแนวโน้มที่คู่สนทนาจะเชื่อในความแม่นยำของเลขที่ฝ่ายตรงข้ามได้มา เช่น มีข่าวว่าพระให้เลขเด็ดหรือข่าววงใน และมักจะมีการเล่าสู่กันฟังว่า เคยถูกหรือเกือบถูกมาแล้วหลายงวด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ คือ ประสิทธิภาพของการสื่อสารที่ได้จากการเผชิญหน้ากันโดยตรง

นอกจากนี้ยังปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างคนเดินโพยกับผู้เล่น ซึ่งส่วนมากจะต้องมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอันดี พอที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เสี่ยงต่อความผิดพลาดกฎหมายนี้ด้วยกันได้ กล่าวคือ จะต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน คนเดินโพยจะรับหน้าที่รับเงินแทงจากลูกค้าแต่ละคน และนำเงินมาจ่ายให้ถึงมือลูกค้าโดยตรงเมื่อถูกรางวัล ในบางครั้งคนเดินโพยเองจะเป็นคนนำเลขเด็ดมาบอกเพื่อเป็นการสมาคมคุณแก่ลูกค้าก็มี เมื่อพิจารณาในแง่ที่คนเดินโพยยอมทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (mediated) ที่มีประสิทธิภาพเชื่อมโยงเจ้ามือกับผู้เล่นซึ่งมักจะไม่มีความสัมพันธ์กันโดยตรง เนื่องจากเหตุผลทางด้านความปลอดภัย นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น คนเดินโพยและเจ้ามือ จะต้องอาศัยความเชื่อถือและความไว้วางใจกันอย่างสูง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อถูกรางวัล คนเดินโพยจะเป็นคนนำเงินไปจ่ายให้ผู้เล่น โดยที่ผู้เล่นอาจจะไม่ต้องมีหลักฐานใด ๆ ยืนยันหรืออ้างได้ว่าถูกจริง ๆ เพราะถือโพยที่ส่งแทงเป็นหลัก ซึ่งระบบนี้จะดำรงอยู่ได้ด้วย ความไว้วางใจเพียงประการเดียวจริง ๆ

2. ลักษณะเชิงรุก (Active) ของผู้เล่น

การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูปของหวยใต้ดินนั้น มีลักษณะของผู้เล่นในเชิงรุก (Active) เช่นเดียวกับการเล่นหวยกข. ในสมัยก่อน เป็นการสืบทอดรูปแบบการเล่นมาโดยตรง เพียงแต่นำเนื้อหาของสลากกินแบ่งรัฐบาลมาใช้เท่านั้น

การที่มีเอกชนเป็นผู้ดำเนินการทำให้กลวิธีการเล่นมีลักษณะไม่เป็นทางการ (Informal) ไม่ต้องมีกฎเกณฑ์ยุ่งยากซับซ้อน แม้ว่าจะมีมาตรฐานของ

วิธีการเล่นและเงินรางวัลที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เล่นยังคงมีโอกาสในการเลือกเล่นตามความพอใจของตน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกวิธีการแทง ได้แก่ แทงตั้ง(ตรง) โดด วิ่ง ล่าง บน 2 ตัว หรือ 3 ตัว นอกจากนี้ยังเลือกแทงได้ตามกำลังทรัพย์ที่มีอยู่หรือตามความพอใจ สามารถแทงได้ตั้งแต่ 5 บาท 10 บาท ไปจนถึงหลักหมื่นหลักแสน และเลือกแทงเลขทุกตัวได้ตามความตั้งใจ โดยไม่ต้องล่าบากหาซื้อแต่อย่างไร เป็นต้น

สืบเนื่องมาจากการวิเคราะห์พัฒนาการของการเสี่ยงโชคจากตัวเลขในสังคมไทยที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ จะเห็นถึงการปรับตัวเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมนี้ได้อย่างชัดเจน โดยมีกระบวนการที่คัดเลือกเอาบางส่วนของวัฒนธรรมให้คงอยู่และคัดเลือกบางส่วนทิ้งไป

ที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ การสืบทอดจากหวยกข. มาสู่หวยใต้ดิน ส่วนที่ยังคงอยู่ก็คือ องค์กรและลักษณะวิธีการดำเนินงาน รวมทั้งความหมายในเชิงความคิดความเข้าใจ (Conceptual Meaning) ในฐานะที่หวยคือ รูปแบบการพนันอย่างหนึ่ง แต่ส่วนที่ไม่ได้สืบทอดต่อมาก็คือ เนื้อหาในการเล่น ซึ่งเปลี่ยนจากตัวอักษรมาเป็นตัวเลข ทำให้ความหมายเดิมของหวย ตามลักษณะเนื้อหา (Reperential Meaning) นั้นหายไป

จากพัฒนาการของการเสี่ยงโชคจากตัวเลขในแต่ละยุค ทำให้เราสามารถเห็นการปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (Cultural Practice) ที่น่าสนใจทั้ง 3 ประเภท ตามแนวคิดของ Raymond Williams นั่นคือ ลักษณะของวัฒนธรรมหลัก (Dominant) วัฒนธรรมที่ตกค้างมาจากอดีตที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมหลัก (Residual) และวัฒนธรรมที่กำลังก่อสร้าตัวขึ้นใหม่โดยเป็นผลรวมระหว่างสองประเภทแรก (Emergent)^๑

^๑ กาญจนา แก้วเทพ, "การวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน : ทิศนะเบื้องต้น", เอกสารประกอบการสอนวิชา 513644 สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537, หน้า 19.

การปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในลักษณะของวัฒนธรรมหลัก เกิดขึ้นเมื่อวัฒนธรรมจากส่วนกลางหรือรัฐซึ่งมีอำนาจในฐานะเหนือประชาชน ในที่นี้เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ สลากกินแบ่งรัฐบาลหรือล็อตเตอรี่ ซึ่งถือกำเนิดเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2417 ในฐานะวัฒนธรรมที่กำเนิดจากรัฐโดยแท้จริง โดยที่ในขณะนั้นวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคของประชาชนอยู่ในรูป หวย กข. ซึ่งทั้งรูปแบบเนื้อหาและวิธีการเล่นแตกต่างจากล็อตเตอรี่โดยสิ้นเชิง

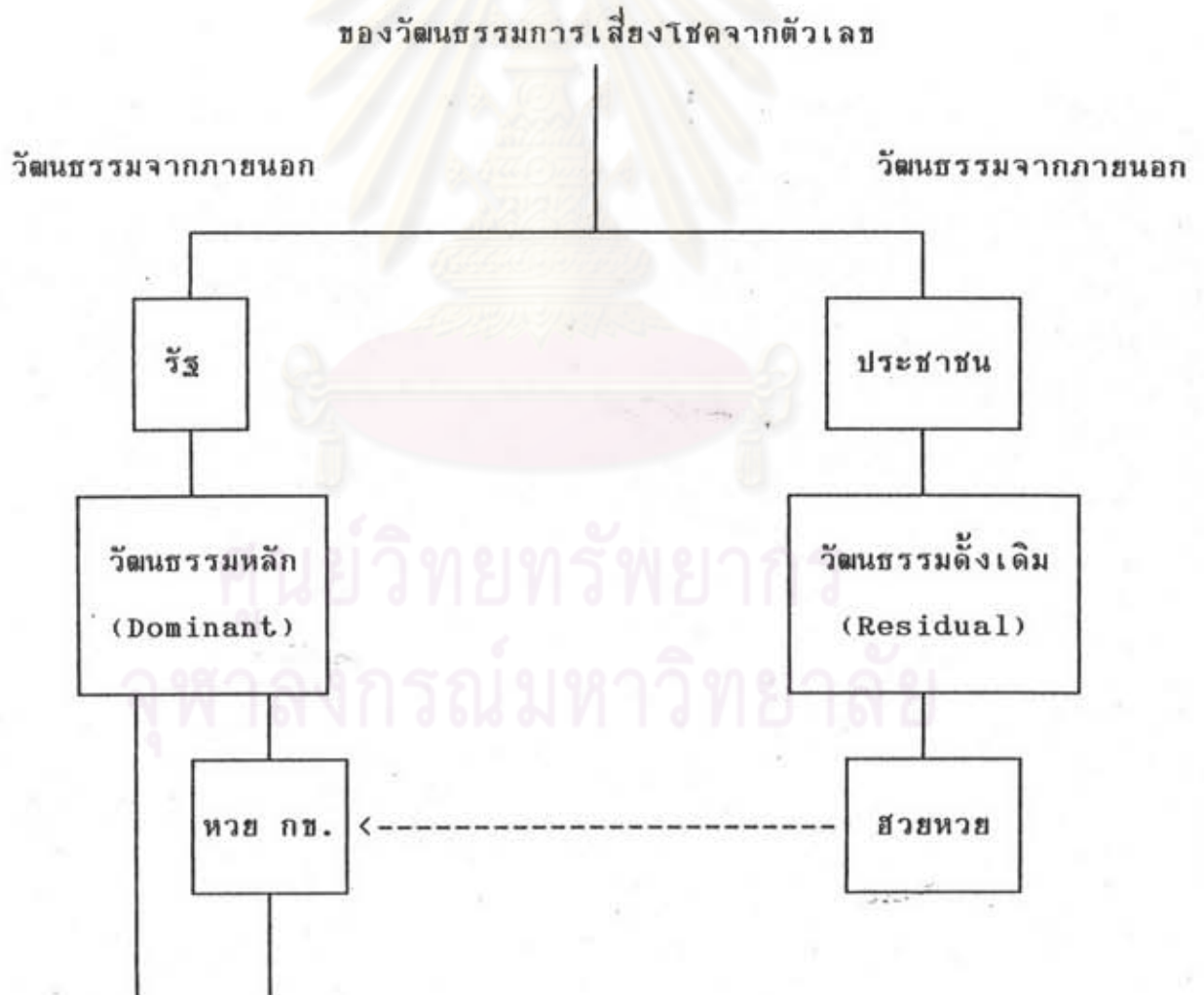
ทางด้านเนื้อหานั้น หวย กข. ใช้ตัวอักษรส่วนล็อตเตอรี่ใช้ตัวเลขเป็นหลัก รูปแบบวิธีการเล่นก็เช่นกัน หวยกข. ต้องไปแทงตามโรงหวย จะแทงเท่าไรหรือซื้อหวยตัวใด ทุกอย่างเป็นไปตามความพอใจของผู้เล่น ส่วนล็อตเตอรี่ทุกอย่างเป็นไปตามข้อกำหนด ตั้งแต่ราคาสลาก เงินรางวัล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หวยกข. มีลักษณะคาบเกี่ยวกับวัฒนธรรมหลักอยู่บ้าง แต่ยังไม่เด่นชัดเท่ากับล็อตเตอรี่ มีหน้าซ้ำยังมีลักษณะที่ขัดแย้งกันบางประการดังที่กล่าวข้างต้น

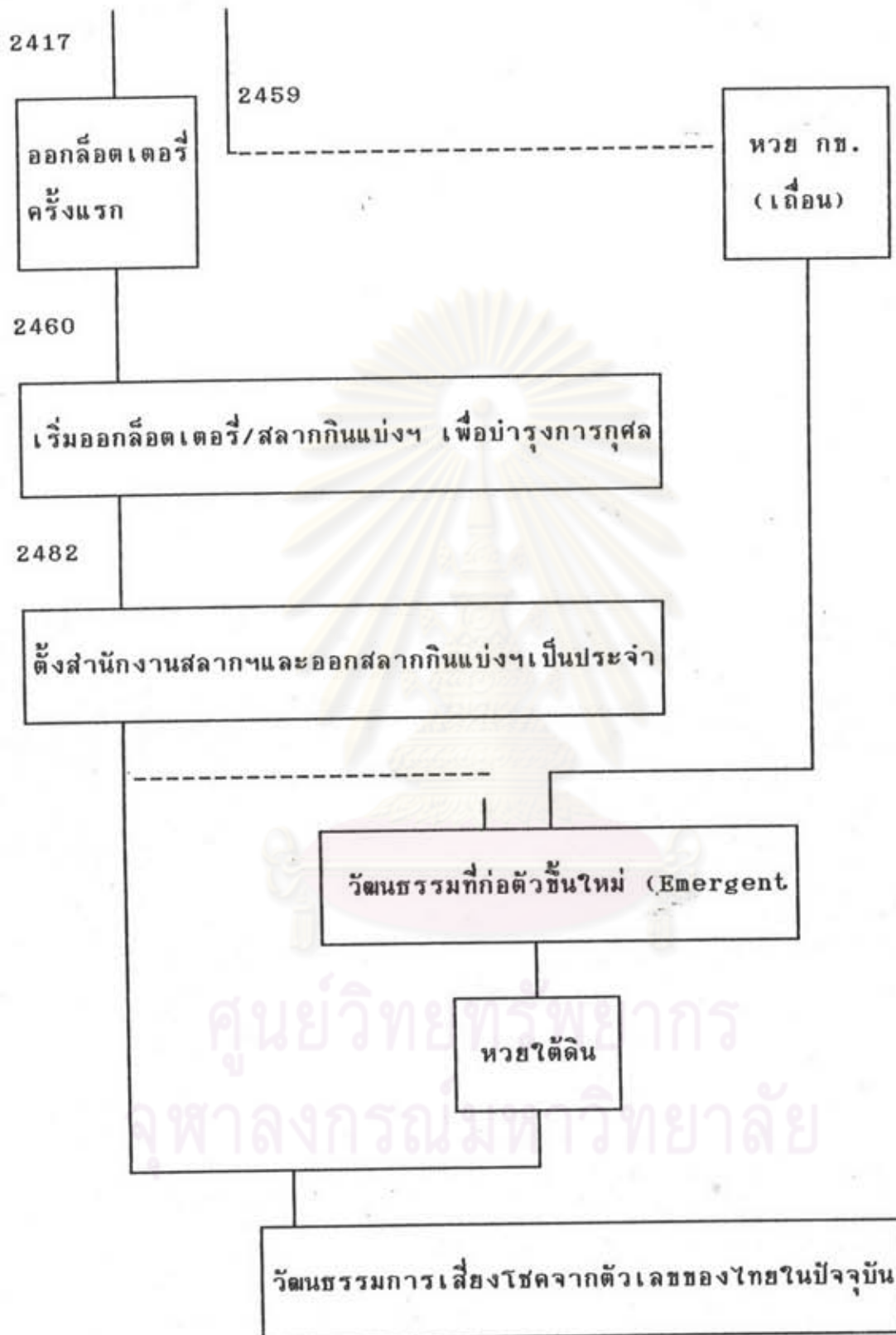
ท่ามกลางภาวะสังคมที่มีกระแสความนิยมตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 6 วัฒนธรรมการเสี่ยงโชคจากตัวเลขของรัฐ (Dominant) ทั้ง 2 กระแสก็เหลือเพียงหนึ่งเดียว เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศเลิกอากรและห้ามเล่นหวย กข. ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 แต่อย่างไรก็ตามความเป็นวัฒนธรรมประชาชน ซึ่งเป็นที่นิยมกว้างขวางทำให้การเล่นหวย กข. ยังคงมีอยู่ต่อไปในสังคมไทย แต่ปรากฏในรูปของ หวย กข. เก๋อน ที่ดำเนินการโดยเอกชนและยื่นอยู่ตรงข้ามกับรัฐไทยอย่างชัดเจน จากจุดนี้เองที่ทำให้การเสี่ยงโชคจากตัวเลขในรูป หวย กข. มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมที่ตกค้างมาจากอดีตและมีลักษณะตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมหลักอย่างเต็มตัว

ภายในเวลาไม่ช้าไม่นานนักสังคมไทยก็มีวัฒนธรรมการเสี่ยงโชคจากตัวเลขที่ก่อตัวขึ้นมาใหม่ โดยเป็นผลรวมระหว่างสองประเภทแรก (Emergent) นั่นคือ การรวมตัวระหว่างวัฒนธรรมหลัก (Dominant) คือสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือล็อตเตอรี่ และวัฒนธรรมที่ตกค้างมาจากอดีต (Residual) คือ หวย กข. (เก๋อน) ซึ่งวัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นใหม่นั้น ปัจจุบันคุ้นเคยกันดีในรูป "หวยใต้ดิน"

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า หวยไต้ดิน เป็นการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด วัฒนธรรมการเลี้ยงโชคจากตัวเลข เป็นการนำระบบมาจากหวยกช. และนำเนื้อหา มาจากสลากกินแบ่งรัฐบาล จนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่แพร่ขยายไปทั่วสังคม ไทย มีทั้งลักษณะอันโดดเด่นของวัฒนธรรมประชาชน ระบบของวัฒนธรรมมวลชน และความมั่นคงจากรัฐ ทำให้หวยไต้ดิน เป็นวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งที่สุดรูปแบบหนึ่ง ในสังคมไทย

การปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (Cultural Practice)

แผนภาพที่ 4 : การปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของการเสี่ยงโชคจากตัวเลข